

Citation / Atıf: Talu, AA; Tezci, E., (2025). Sosyal Sürdürülebilirliğin Sağlanmasında Eğitimin Yeri. *Journal of Management Theory and Practices Research*, 6(1), 51–64. <https://doi.org/10.71284/jmtpr.1699525>

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN SAĞLANMASINDA EĞİTİMİN YERİ

THE ROLE OF EDUCATION IN ACHIEVING SOCIAL SUSTAINABILITY

Ayşe Ahsen Talu ¹

Erdoğan Tezci ²

Özet

Sürdürülebilirlik, çok boyutlu ve disiplinler arası bir kavram olarak küresel anlamda dikkat çekmektedir. Bu kavram yalnızca ekonomik büyüme ve çevresel koruma ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda sosyal adaletin sağlanması, toplumsal refahın artırılması ve sosyal yapıların sürekliliğinin temin edilmesi gibi unsurları da içermektedir. Bu bağlamda, sürdürülebilirlik hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlarıyla ele alınması gereken bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında eğitim, özellikle sosyal sürdürülebilirlik açısından kilit bir rol üstlenmektedir. Bireysel ve toplumsal kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi noktasında eğitim; bireylerin temel toplumsal değerleri içselleştirmesi, çevresel farkındalık geliştirmesi ve vatandaşlık bilinci kazanması yönünde yapılandırılmalıdır. Derleme yöntemiyle yürütülen bu çalışmada sürdürülebilirlik ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür derinlemesine incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarını incelemek ve bu çerçevede sosyal sürdürülebilirlik ile eğitim arasındaki ilişkiyi analiz etmek olarak belirlenmiştir. Sosyal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için ülkeler, uzun vadeli kalkınma stratejilerinde eğitimi ve toplumsal yapıyı kapsayan bütüncül bir yeniden yapılanmaya öncelik vermelidir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sosyal Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kalkınma

JEL Kodları: I2, I3

¹ Arş. Gör. Dr, Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye,
e-mail: ahsentalu@gmail.com

² Prof.Dr., Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye,
e-mail: erdogan.tezci@hotmail.com

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Telif Hakkı & Lisans | Copyright & License

The copyrights of the studies published in our journal belong to our journal and are published as open access under CC-BY-NC-ND license.

Dergimiz yayımlanan çalışmaların telif hakları dergimiz ait olup, CC-BY-NC-ND lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Abstract

Sustainability has attracted global attention as a multidimensional and interdisciplinary concept. It goes beyond economic growth and environmental protection, encompassing key elements such as the promotion of social justice, the enhancement of societal well-being, and the preservation of social structures. In this context, sustainability requires a holistic approach that addresses its environmental, economic, and social dimensions, both in developed and developing countries. Education plays a crucial role in achieving sustainable development, particularly in terms of social sustainability. For both individual and societal development, education should be designed to help individuals internalize fundamental social values, develop environmental awareness, and gain a strong sense of citizenship. This study, conducted through a traditional literature review method, provides an in-depth examination of national and international literature on sustainability. The main objective is to explore the concepts of sustainability and sustainable development and to analyze the relationship between social sustainability and education within this framework. To ensure social sustainability, countries should prioritize a comprehensive restructuring of their long-term development strategies, with a particular focus on education and the social structure.

Keywords: Sustainability, Social Sustainability, Sustainable Development

JEL Codes: I2, I3

1. GİRİŞ

21.yy.'da, teknolojik ve sosyal gelişmelere rağmen, çevresel sorunlar, ekonomik eşitsizlik ve adaletsiz kaynak dağılımı çeşitli problemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dünyanın bir bölümünde temel birçok kaynağa erişemeyen insanlar yer alırken diğer tarafta aşırı tüketim odaklı bir anlayışla hareket eden bir grup insanın varlığından söz edilebilir. Söz konusu durum çevrenin, doğal kaynakların kötü kullanımına bağlı olarak çevresel sorunlar ve adaletsiz gelir dağılımına neden olmaktadır (Yalçın ve Köybaşı Şemin, 2024). Geçmişten bu yana tartışıl原因 gelen politik, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel birçok sorun günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Ulusal sorunlar bir yana uluslararası sorunlar da ülkeleri doğrudan etkilemeye devam etmektedir. Örneğin iki ülke arasında sürdürülen bir savaş farklı şekillerde (sosyo-kültürel, ekonomik, psikolojik) diğer ülkeleri de etkileyebilecek potansiyele sahiptir (Le vd., 2022). Toplumsal olaylar kimi zaman ekonomik kimi zaman sosyal boyutlarıyla ülkeleri etkilemeye de devam etmektedir. Bu açıdan hem ulusal hem de uluslararası politikalar ile sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik adımlar atılmaktadır. Birleşmiş Milletler'in (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) kapsamında "Hiç kimseyi geride bırakmamak" ilkesinden hareketle BM üyesi ülkelerin söz konusu hedeflere ulaşmasına yönelik plan ve politikalar belirlenmiştir. Bu ilkeden hareketle dünya genelinde hiçbir ayırım gözetmeksizin, dezavantajlı grupların desteklenmesi ve hizmetlerin aktarımında adaletli ve eşit bir yaklaşım belirlenmesi hedeflenmektedir.

"Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik kalkınmanın yanı sıra çevresel kaygıları da dikkate alan bütüncül bir yaklaşım gerektirir" (United Nations, t.y.). Bu bilgiyle ilişkili olarak Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde 2030 yılına kadar dünyada yoksulluğun ortadan kaldırılması ve tüm dünya insanlığının refahının sağlanması için 17 amaç ve 169 hedef ortaya konulmuştur. 17 temel amaçtan dördüncüsünün ise "eğitim" olması tüm insanlığın refahının nitelikli eğitim yoluyla ülkelerin kalkınmasına yönelik adımlara yansıtacağı anlaşılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma için eğitim, bireylerde bilgi, beceri, değer ve tutum değişimini teşvik ederek daha adil ve sürdürülebilir bir toplum hedeflemektedir. Ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları bütüncül bir yaklaşımla ele alarak, bugünün ve geleceğin ihtiyaçlarını karşılayacak bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır (Leicht vd., 2018).

Özellikle küresel zorluklarla başa çıkabilmek adına, toplumsal ve ekonomik bir dönüşüm gerektiği söylenebilir. Söz konusu dönüşüm sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimlere bireysel ve toplumsal uyumun olması gerektiğini düşündürmektedir. Bu açıdan eğitim sistemi sürecin merkezinde

konumlandırılmalıdır. Eğitim-öğretim faaliyetleri bu dönüşümün gerektirdiği sosyal ve ekonomik değişimlere insanları hazırlamalı, aynı zamanda dışsal şoklara (örneğin; son şoklardan ekonomik toparlanma, uluslararası çatışmalar ve güvenlik) ve uzun vadeli hızlanan evrimlere (örneğin; dijitalleşme, demografik değişim) yanıt vererek, 2024 ve sonrasında küresel zorlukları şekillendirmeye devam eden bu faktörlerle kesişmeye devam etmelidir (OECD, 2023, s.16).

Sürdürülebilir toplum için bireylerin ihtiyaç duyduğu bilgi ve becerilerle donatılması nihayetinde SKH'ya erişilmesi açısından önemli görülmektedir (Şardagı, 2022). "Sürdürülebilirlik" konusuyla ilgili gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde özellikle son yıllarda konuya olan ilginin daha da arttığı anlaşılmaktadır. Sürdürülebilirlik konusuyla ilgili literatür incelendiğinde sosyal sürdürülebilirlik (Allam vd., 2022; Brenner ve Hartl, 2021; Desiderio vd., 2022; Grybauskas vd., 2022; Kamaludin, 2023), çevresel sürdürülebilirlik (Uralovich vd., 2023), dijital ekonomi ve sürdürülebilirlik (Ma vd., 2024; Raihan, 2024; Rappitsch, 2017; Rosário ve Dias, 2023), çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik (Yasin vd., 2023), ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik (Jayawardana vd., 2025) gibi çalışmalara rastlanmıştır.

Eğitim-sürdürülebilirlik ilişkisini (Foster, 2001; Michelsen ve Fischer, 2017; Sterling ve Huckle, 2014; Thangeda vd., 2016) ele alan çok sayıda çalışmada da farklı boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma fikrine odaklanılmıştır. Morris (2008) yükseköğretimde sürdürülebilirlik, Alsina ve Vásquez (2024) de matematik eğitiminde sürdürülebilirlik konusunda çalışma yürütmüştür. Özdemir (2024) ise İngiliz ve Türk öğrencilerin sürdürülebilirlik okuryazarlığının boyutları arasındaki ilişkiyi inceleyerek eğitim yoluyla sürdürülebilirlik okuryazarlığının nasıl şekillendiğini ortaya koymuştur. Elmas vd., (2024) ise Güney Kore ile Türkiye'deki okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi uygulamalarında sürdürülebilirlik eğitime dair bir çalışma gerçekleştirmişler. Bu çalışma kapsamında öğretmenlere uyguladıkları programla sürdürülebilirlik eğitime ilişkin bilgilerini genişlettiklerini gözlemlemişlerdir. Bu çalışmalara ek olarak sürdürülebilir liderlik, konusunda gerçekleştirilen çalışmalar da (Aung ve Hallinger, 2023; Leal Filho vd., 2020; Sajjad vd., 2024; Sukhera vd., 2025; Wamsler vd., 2024) sürdürülebilirliği yönetsel perspektiften ele almışlardır. Her ne kadar sürdürülebilirlik kavramı çeşitli disiplinler ve farklı anlayışlar çerçevesinde ele alınmış olsa da bu çalışmada gerçekleştirilen kapsamlı literatür incelemesiyle mevcut bilgilere katkı sunulması hedeflenmiştir. Bu çalışmada, sürdürülebilirlik kavramı ve bu kavramın ortaya çıkışı, sosyal sürdürülebilirlik ile sürdürülebilir kalkınma ilişkisi ve son olarak sosyal sürdürülebilirlik ve eğitim ilişkisinin ele alınması amaçlanmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Sürdürülebilirlik kavramının çeşitli boyutlarıyla incelenmesine odaklanan bu çalışma bir derleme çalışmasıdır. Derleme kapsamında gerçekleştirilen literatür incelemesi ile mevcut bilginin incelenmesi, önceki çalışmaları değerlendirilmesi, çelişkilerin ortaya konulması ve alan katkı sağlanması beklenmektedir (Jesson vd., 2011). Sürdürülebilirlik günümüzde farklı boyutlarıyla ele alınsa da sosyal sürdürülebilirlik boyutu ile ilgili çalışmaların sınırlı olduğu anlaşılmıştır. Bu çalışma özelinde ulusal ve uluslararası literatürde eğitim ve sosyal sürdürülebilirlik konusuna odaklanılmıştır. Literatür taraması, Yök Ulusal Tez Merkezi (YÖK Tez), Google Scholar, ERIC ve Web of Science olmak üzere çeşitli veri tabanlarında gerçekleştirilmiştir. Tarama "sürdürülebilirlik", "sosyal sürdürülebilirlik", "eğitimde sürdürülebilirlik", "eğitim ve sürdürülebilirlik", "eğitim politikaları", "sürdürülebilir kalkınma" ve "sürdürülebilir kalkınma ve eğitim" anahtar kelimeleriyle gerçekleştirilmiştir.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Sürdürülebilirlik Nedir?

Sürdürülebilirlik ile ilgili 300'den fazla tanım olmasının ve gün geçtikçe yeni tanımlar eklenmesinin bir nedeni konuya ilişkin açıklık getirme ihtiyacı olarak ifade edilebilir (Dobson, 1996). Kavramın tanımlanmasına duyulan ihtiyaç doğrultusunda BM'nin yaklaşımı ve SKH'ları doğrultusunda, düşünülenin aksine sürdürülebilirliğin yalnızca çevresel sürdürülebilirlikle sınırlandırılmayacağı söylenebilir. Sürdü-

rülebilirliğin sağlanması için ekonomik ve sosyal boyutlarıyla kavramın detaylıca incelenmesi gerektiği ifade edilebilir. Sürdürülebilirlik kavramı son yıllarda oldukça popüler konulardandır (Scoones, 2007). Bu popülerliğin altında yatan nedenler, doğal kaynakların aşırı kullanımı, kıtlık, savaş, çevre kirliliği ve beraberinde görülen birçok toplumsal sorundaki artışlar olarak ifade edilebilir.

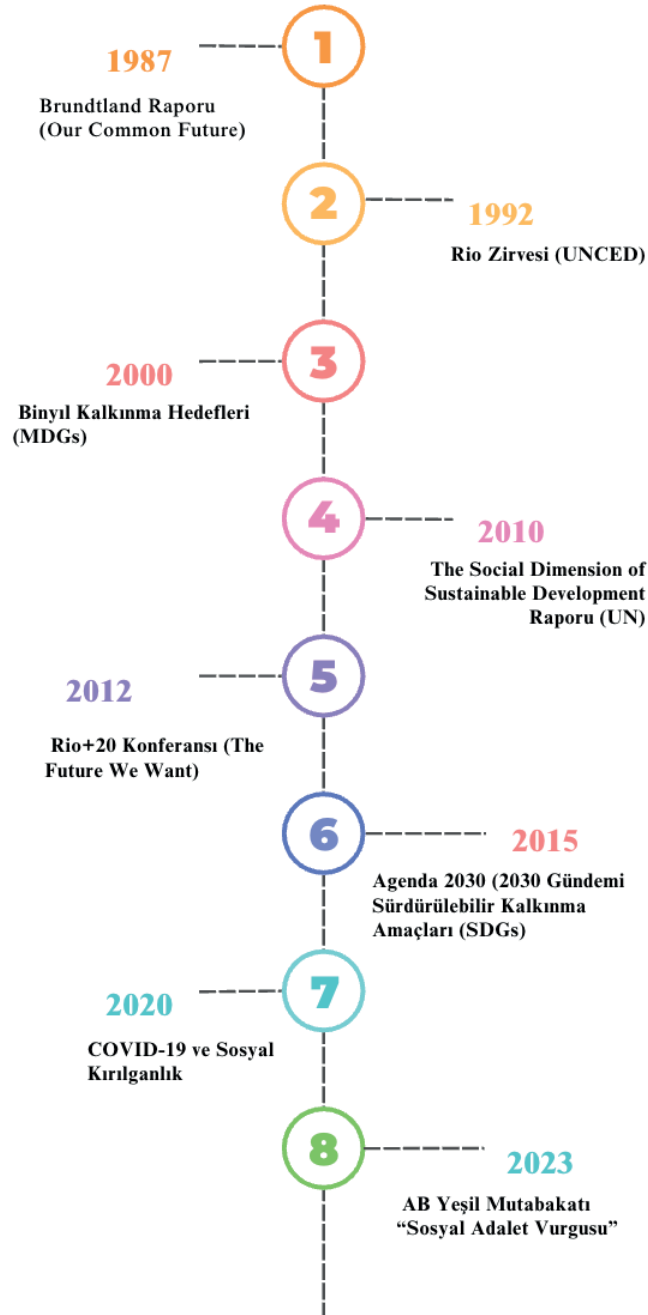
Temelde ekoloji bilimiyle ilgili bir kavram olarak sürdürülebilirlik (Gedik, 2020), Latince “sustinere”den türemiştir. Oxford İngilizce Sözlüğü’nde (2012) ise “1. Bir düşüncenin sürdürülebilir olma niteliği; geçerli, doğru ya da savunulabilir olma kapasitesidir ve 2. Çevresel olarak sürdürülebilir olma özelliği; bir sürecin ya da faaliyetin, doğal kaynakları uzun vadede tüketmeden sürdürülebilir ya da devam ettirilebilir olma derecesidir.” Başka bir deyişle, çevreye zarar vermeden ve kaynakları tüketmeden, bir sistemin veya işletmenin sürekliliğini koruyabilme kapasitesidir şeklinde tanımlanabilir. Sürdürülebilirlik, günümüz ve gelecek için, çevre, insan ve kuşaklar arası sorumluluk ve ilişkilerin tanımlanmasıdır (Öz-mehmet, 2008). Sürdürülebilirlik konusu bir grup, insan topluluğu ya da bir ülkenin sorunu olmaktan ziyade tüm dünya insanlarını etkileyen küresel bir konudur.

3.2. Sürdürülebilir Kalkınma Düşüncesinin Doğuşu ve Sosyal Sürdürülebilirlik

21.yy.’ın ilk on yılı, toplumun ilerleme, çevre bilinci, yenilikçilik ve iyimserlik gibi kavramlarla şekillendiği bir dönem olmuştur (Ramos vd., 2018). Sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin tarihi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yönelik uygulamalar genel anlamda değerlendirildiğinde kavramın kökleri çok eski zamanlara uzanmaktadır. Ancak günümüzde sürdürülebilir kalkınma düşüncesi ve bu düşüncenin yerleşmesine yönelik uygulamalar ve eylem planlarındaki artış da dikkat çekmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma düşüncesinin temeli 1987 yılında Brundtland Raporu’nda (Our Common Future) atılmıştır. Bu raporda “Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme kabiliyetinden ödün vermeksizin bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınmadır” (United Nations, 1987, s.37) olarak açıklanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, tüm insanların temel ihtiyaçlarını karşılayarak, fırsat eşitliği sağlarken, doğal kaynakları (atmosfer, su, toprak ve canlılar) koruyarak ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını riske atmadan üretim kapasitesini artırmayı amaçlar (Van den Branden, 2012). Sürdürülebilir kalkınma, bireylerin karşılaştığı zorluklara karşı adalet ve hak temelli bir yaklaşım benimseyerek, ekonomik ve sosyal refahı artırmaya katkı sağlar (Özmete ve Akgül Gök, 2015). Sosyal sürdürülebilirlik konusunun az çalışılan bir boyutunu oluşturmaktadır. Bu kavramın ortaya çıkışı 1940’lı yıllarda dünya nüfusunun artmasına bağlı olarak gıda ihtiyacının karşılanması yönelik Yeşil Devrim ile ilişkilendirilmektedir (Teksöz, 2014). Şekil 1’de Brundtland Raporu’ndan başlamak üzere sosyal sürdürülebilirlik bağlamında sürdürülebilir kalkınma kavramının tarihsel gelişimine ilişkin çizelge sunulmuştur.

Şekil 1. Sosyal Sürdürülebilirlik Açısından Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihi*

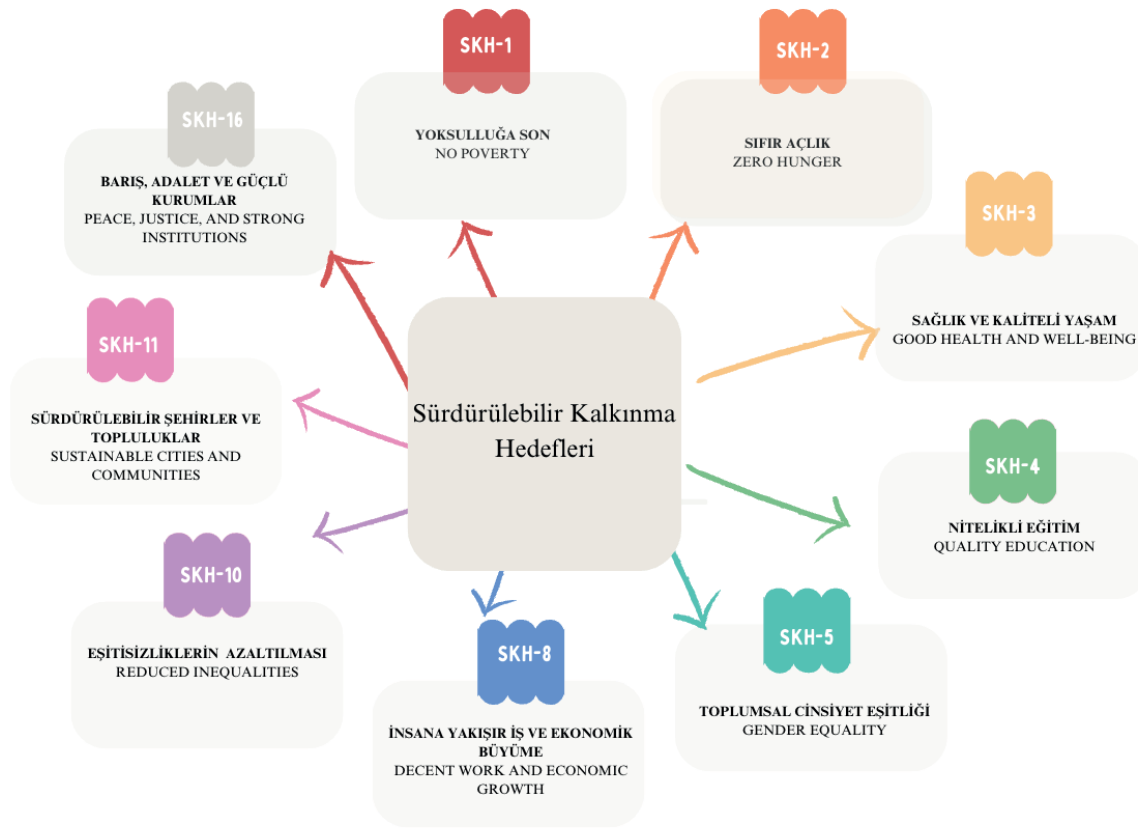
(*Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.)

Şekil 1’de sürdürülebilir kalkınmanın gelişimine ilişkin tarihsel süreç, önemli olaylar dikkate alınarak sunulmuştur. Tarihsel süreç içinde, Brundtland Raporu sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili ilk önemli adıma işaret etmektedir. Hem Brundtland Raporu’nda hem de Rio Belgeleri’nde sürdürülebilirlik kavramı toplumsal kalkınmanın ekolojik, ekonomik, sosyal ve kurumsal boyutları ile birlikte ele alınması gerektiği önerilmektedir (Griessler ve Littig 2005). Binyıl Kalkınma Hedefleri, 2015 yılında BM Genel Kurul’unda dünyadaki yoksullarının ekonomik, çevresel ve sosyal koşullarını iyileştirme konusunda fikir birliğine varılmıştır. Uluslararası toplum için yoksulluğa karşı acil önlem alınması gerektiği yönünde uzlaşılmıştır (Eşkinat, 2016).

Brundtland Raporu ve Rio Belgeleri’nden sonra 2015 yılında gerçekleştirilen Agenda 2030 ise sürdürü-

lebilir kalkınma için küresel bir eylem planı niteliğinde önemli bir adımdır. Bu eylem planı çerçevesinde ortaya konulan SKH'lar, sosyal sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmektedir. 2015 yılından sonraki süreçte ise 2020 yılı itibarıyla ortaya çıkan COVID-19 salgını, etkileri açısından değerlendirildiğinde sosyo-kültürel anlamda bireyleri ve toplumları etkilemiştir. Oysa sürdürülebilirlik paradigması, çevresel ve sosyal alanlardaki felaketlerin ekonomik kalkınmanın kaçınılmaz ve kabul edilebilir sonuçları olduğu iddiasını reddetmektedir (United Nations, 2006). 2023 yılındaki AB Yeşil Mutabakatı'nda ise genel anlamda sosyal adalete odaklanılmıştır. Sosyal sürdürülebilirlik ile ilgili SKH'lar Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (United Nations, 2015)

Şekil 2'de verilen dokuz SKH'nın (SKH-1, SKH-2, SKH-3, SKH-4, SKH-5, SKH-8, SKH-10, SKH-11, SKH-16) tamamı sürdürülebilir kalkınma için önemli değişkenlere işaret etmektedir. Bu hedeflerin her biri bireysel ve toplumsal açısından sosyal kalkınmanın sağlanması açısından değerlendirilmelidir. Bu hedefler bireylerin refah, huzur, eşitlik ve sosyal adalet içinde yaşaması açısından kritik öneme sahiptir. Özellikle eşitsizliklerin azaltıldığı bir toplumsal yapı için hedeflerin küresel boyutta uygulanabilir olması gerekmektedir. Bu hedeflere ilişkin önemli bir başka konu ise hedeflerin birbiriyle ilişkili olduğu yönündedir. Örneğin nitelikli eğitim (SKH-4) sağlık ve kaliteli yaşam (SKH-3) ile doğrudan ilişkidir. Bu iki hedef arasında doğrusal ve karşılıklı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Munasinghe (2001) sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için disiplinler ötesi bir perspektife ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Ayrıca Munasinghe (2009) sürdürülebilir kalkınmanın sosyal, iktisadi ve çevresel boyutlardan oluşan bir bütün olduğunu dile getirmektedir. Benzer bir anlayışla, Martins vd., (2006) de ekonomik, ekolojik ve sosyal sistemlerin kesiştiği alanı sürdürülebilir alan olarak tanımlamışlardır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için her bir boyutun etkisi değerlendirilmelidir. United Nations'da (2000) da sürdürülebilir gelişme için ekonomik, ekolojik ve sosyal etkenlerin öneminden bahsedilmektedir.

Elgin'e (2012) göre sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi doğrultusunda doğal çevrenin korunması, eşitsizliklerin ve yoksulluğun ortadan kaldırılması ve nihayetinde eşit bir dünyaya ulaşılması fikri pek de ulaşılabilir gözükmemektedir. Ayrıca bu süreç, ekonomik, sosyal ve kültürel politikalarda köklü değişiklikler gerektirirken, bireylerin bilinçlendirilmesi ve eğitim faaliyetlerinde başarı, değişimin gerçekleşmesi açısından kilit rol oynamaktadır. Sürdürülebilirlik ilk olarak ekonomik ve ekolojik konuları ilgilendiriyor olarak gözükse de sürdürülebilirliğin toplumsal bir yanının olduğunun da göz önünde bulundurulması gerektiği bilinmektedir. Bu nedenle sürdürülebilirlik sosyal açıdan değerlendirilmesi gereken çok boyutlu bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır (Bilgili, 2017). Eğitimin bireyi toplumsallaştırma ve toplumsal kontrolü sağlama işlevi açısından bakıldığında sosyal sürdürülebilirlik için eğitim vazgeçilemez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirliği sağlamak için, topluluk içinde ortaya çıkacak ve değişen ihtiyaçların karşılanmasını sağlayacak sosyal süreçler ve yapılar gibi ek özellikler de önemlidir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesinde eğitimin rolü çok önemli ve kaçınılmazdır (Buchanan, 2012). Eğitim insana yapılan bir yatırım olarak değerlendirildiğinde bu yatırım kalkınma yolunda önemli ve başlıca adım olarak tanımlanabilir.

Sürdürülebilirliğin önemli bir boyutunu oluşturan sosyal sürdürülebilirlik, sürdürülebilirliğin bireysel ve toplumsal açıdan değerlendirilmesi olarak tanımlamak mümkündür. Sosyal sürdürülebilirliğin, eşit eğitim alma, fırsat eşitliği, adaletin uygulandığı ve eşit bir toplum oluşturma düşüncesine dayandığı söylenebilir. Toplumsal yapı göz önünden bulundurulduğunda, toplumun ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda eğitimin şekillendirmesi düşüncesi de sosyal sürdürülebilirlik için önemlidir. Eğitim ile fırsat eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması, bireylerin statü atlamasına katkısı açısından sosyal sürdürülebilirliğe de olumlu anlamda katkı sağlayacaktır.

Sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması ne fiziksel bir mekânın düzenlenmesi ne de kentte yaşayan bireylerin sorunlarının çözülmesi ile mümkün olabilir. Sosyal sürdürülebilirlik toplumun değişen ihtiyaçları ekseninde sosyal süreçlerin ve sosyal yapının düzenlenmesiyle sağlanabilir (Eizenberg ve Jabareen, 2017). Sosyal sürdürülebilirlik, kalkınma süreciyle birlikte toplumun ekonomi dışındaki din, hukuk, eğitim, gelenek ve iletişim gibi alanlarda şekillenen değerleri ve sosyal normları arasındaki dengeyi gözetmeyi amaçlar (Keyvan, 2022). İnsani kalkınma ve sürdürülebilirlik konularına ilişkin literatür incelendiğinde, bunların iki ayrı konu olarak değerlendirilmesinin ilginç olduğu söylenebilir (Neumayer, 2010). Ülkelerin kalkınmasında ekonomik kalkınmanın yanında sosyal kalkınmanın da önemli bir payı olduğu göz önünde bulundurulduğunda insan sermayesinin geliştirilmesi uzun soluklu fakat sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada gereklidir. Sosyal sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma için kritik öneme sahiptir. Bu katkıların etkin şekilde tanımlanıp kullanılabilmesi için, sosyal sürdürülebilirlik çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlikten bağımsız bir olgu olarak ele alınmalıdır (Bektaş ve Yücel, 2022).

Sosyal sürdürülebilirlik, toplumsal yatırımlarla sosyal sermayenin korunması ve geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Sosyal sürdürülebilirlik ulusal bir mesele olmasının aksine küresel bir konu olması nedeniyle uluslararası iş birlikleri ve sorumlulukların alınmasını gerektirmektedir. Sosyal sürdürülebilirlik, insanlığı etkileyen evrensel değerler (insan hakları, sosyal adalet ve eşitlik gibi) açısından evrensel bir mesele olarak değerlendirilmelidir (Teaching Academy Project, 2022).

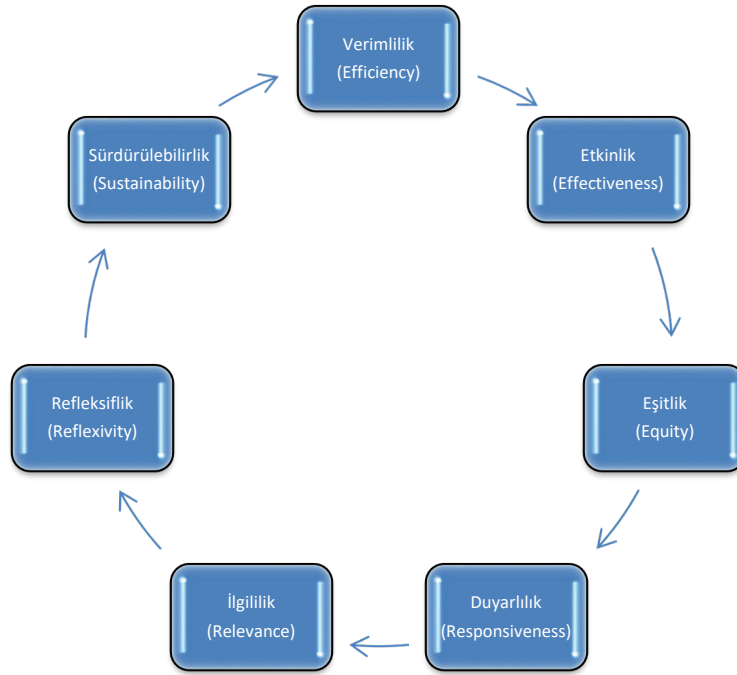
Sosyal sürdürülebilirliğin, sosyal kalkınma aracılığıyla nasıl sağlanacağına dair geniş bir literatür bulunsa da bu çalışmaların çoğu, daha az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle ilişkilendirilen kahverengi gündem (brown agenda) çerçevesinde yapılmıştır (Vallance vd., 2011). Kahverengi gündem ise gelişmekte olan ülkelerdeki çevresel sorunlarla (örn. hava ve su kirliliği, sanayi atıkları, bulaşıcı hastalıklar) ilgilidir. Sürdürülebilirliğin sosyal boyutu, meselenin kahverengi gündemden çok daha kapsamlı bir konu olduğunu göstermektedir.

3.3. Eğitim ile Sosyal Sürdürülebilirliğin Sağlanması

Eğitim seviyesinin artması, eğitimin toplumun farklı seviyelerine yayılması ile yaşam kalitesi de artacaktır. Eğitimin toplumsal yapıyı geliştirme ve değiştirme gücü, sosyal kalkınmanın sağlanmasında etkilidir. Eğitim seviyesinin artması, toplumda suç oranlarının düşmesine, kurallara uygun davranma durumuna olumlu yönde katkı sağlayacaktır (Günkör, 2017). Eğitimin toplumsal yapıyı şekillendirme ve toplumu bütünleştirme gücü de göz önünde bulundurulduğunda sosyal gelişme için eğitim sürecinin belirleyici olduğu yorumunda bulunulabilir. Aynı zamanda eğitim kurumlarının toplumsal ihtiyaçları karşıladıkları müddetçe varlıklarını sürdürdüğü de unutulmamalıdır (Çakmak, 2008).

Sürdürülebilir kalkınma için nitelikli eğitime duyulan ihtiyacı açıklamadan önce, nitelikli eğitimin ne olduğu ve nasıl sağlanabileceği incelenmesi gereken konulardandır. Nitelikli eğitim kavramı, farklı ülkelerde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. İngiltere’de nitelikli eğitim üniversiteye giren öğrenci sayısı ile Finlandiya da ise bireylerin iyi oluş durumlarına katkısıyla ölçülmektedir (Kaynak vd., 2023). Şekil 3’de eğitimde kalitenin sağlanması için gerekli olan yedi boyut sunulmuştur.

Şekil 3. Eğitimde kalitenin bütünsel yapısı

Kaynak: Nikel, J., & Lowe, J. (2010). Talking of fabric: a multi-dimensional model of quality in education. *Compare*, 40(5), s.595.

Şekil 3’de görüldüğü üzere, Nikel ve Lowe (2010) eğitimde kalitenin yedi bileşenin etkileşimiyle oluşabileceğini belirtmektedir. Eğitimin kalitesini bir kumaşa benzeterek açıklarlar ve bu kumaşın kalitesinin her bir boyutun gerilim halinde tutulduğunda gerçekleştiğini söylemektedirler. Her bir boyut arasında bir denge olması gerektiğini de belirtmektedirler. Şekilde yer alan; verimlilik, “kaynakların etkili ve verimli kullanımını”, etkinlik “tüm kademelerde hedeflere ne kadar ulaşıldığı”, eşitlik “eğitim ile toplumdaki adaletin artırılması ya da azaltılması”, duyarlılık “bireysel özgünlüğün (kimliğin) oluşturulması”, ilgililik “eğitim ile birey ve toplumun ihtiyaçlarının karşılanması”, refleksiflik “değişimlere uygun davranış sergileme” ve sürdürülebilirlik “küresel ve çevresel değişimler karşısında sosyal ve ahlaki sorumluluk üstlenme” olarak açıklanmıştır (Nikel ve Lowe, 2010, s.605). Sürdürülebilirlik eğitimde kalite için bileşenlerden biri olmakta aynı zamanda diğer altı bileşende sürdürülebilirliğin sağlanması açısından katkısı olan unsurlar olarak yorumlanabilir.

“Eğitim”, sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından başlıca unsurlardan biridir. Bu bakış açısıyla sürdürülebilirlik bilincine sahip öğretmenler rehberliğinde sürdürülebilirliğe dayalı sınıf ortamlarının oluşturulması sürdürülebilirlik bilincinin yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır. Sınıflarda kullanılan materyaller, araç-gereç ve öğrenme ortamı sürdürülebilirlik anlayışının yerleşmesinde önemlidir. Agenda 2030’un tanıtılmasından bu yana, eleştirmenler, “eğitim kurumlarının, sürdürülebilirlik ve SKH konusunda eleştirel bir bakış açısı geliştirmeden bu konuları benimseme eğiliminde olduklarını” (Adelman, 2018’den akt. Dahlström, 2025, s.3) belirtmişlerdir. Oysaki sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için ortak program ve içeriklerle entegre bir eğitim ile yetiştirilmiş bireylere ihtiyaç duyulmaktadır (Yapıcı, 2003). Eğitim, sürdürülebilirlik bilincinin oluşmasında ve farklı kitlelere yayılmasında temel rol oynar. Bu anlamda eğitim hem etkili bir iletişim aracı hem de sürdürülebilir bir bakış açısının gelişmesine ilişkin temel oluşturmaktadır (Žalėnienė ve Pereira, 2021). Bu bakış açısının oluşmasında eğitim programları etkili bir araç konumundadır.

Aynı zamanda eğitim programları, eğitim sistemlerinde kapsayıcılık ve eşitliği hayata geçirmenin en önemli araçlarından biridir. Her öğrenciyi içine alan bir program oluşturmak, öğretmenlerin ve karar alıcıların öğrenmeye dair anlayışlarını yeniden gözden geçirmelerini gerektirebilir. Eğer öğrenme yalnızca öğretmenin sunduğu bilgilerin ezberlenmesi şeklinde tanımlanırsa, okullar katı ve esnek olmayan öğretim yöntemlerine bağlı kalmaya devam eder. Oysa kapsayıcı programlar, öğrencilerin öğrenme sürecine aktif olarak katıldıkları ve kendi deneyimlerini anlamlandırmada rol aldıkları bir yaklaşıma dayanır (Udvari-Solner, 1996). Küresel sorunlara duyarlı, güncel gelişmeleri analiz edebilen, doğaya katkı sunmayı amaçlayan, yenilikçi, yaratıcı ve eleştirel düşünme yetkinliklerine sahip; yerel ve küresel düzeyde sorumluluk alabilecek bireylerin yetiştirilmesinde eğitim programlarının rolü oldukça belirleyicidir (Bulut ve Çakmak, 2018).

2030’a kadar tüm öğrencilerin, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek bilgi ve becerileri edinmesi amaçlanmaktadır. Bu hedef; sürdürülebilir yaşam tarzları, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, barış kültürü, küresel vatandaşlık ve kültürel çeşitliliğe yönelik eğitim yoluyla gerçekleştirilecektir (Yıldırım, 2020). Sürdürülebilir bir gelecek anlayışla bağlantılı olarak eğitim fakülteleri, bilimsel düşünebilen, toplumsal sorumluluk sahibi, özgürlük ve eşitlik değerlerini benimseyen, eleştirel ve sorgulayıcı öğretmenler yetiştirmekle sorumludur. Bu öğretmenler aracılığıyla sağlıklı bir toplum ve bilinçli bireylerin yetişmesinin mümkün olduğu söylenebilir (Korkmaz, 2020).

Literatürde sosyal ve insani sürdürülebilirlik kavramları birbirlerinin yerine kullanılsa da farklı bağlamlara göre farklı şekillerde tanımlandığını söylemek mümkündür (Sajjad ve Shahbaz, 2020). İnsani sürdürülebilirlik daha çok bireysel iyi oluş hali ile ilgiliyken sosyal sürdürülebilirlik toplumda istikrar, adalet ve kapsayıcılıkla ilgilidir. Nihayetinde insani sürdürülebilirlik, sosyal sürdürülebilirlik için temel bir zemin oluşturmakta ve eğitim sosyal sürdürülebilirlik için gerekli olan tüm süreçleri kapsamaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme, çevrenin korunması, toplumsal adalet ve eşitlik için çok boyutlu bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu açılardan sürdürülebilirlik konusu disiplinler arası bir konu olarak ele alınmaktadır (Tutulmaz, 2012). Oysaki sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmalar konuyu bütüncül bir perspektifte değerlendirme açısından yetersiz kalmaktadır (Yakışık ve Mustafazade, 2023). BM’nin SKH’ları ile kalkınma yolunda atılacak adımlarda istikrarın korunması gerektiği ifade edilmektedir. SKH’lar sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara birlikte çözüm sunmayı amaçlayan kapsamlı hedeflerdir. Bu hedefler, devletler, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve girişimciler tarafından da desteklenmektedir (Coşkun, 2024).

SKH’lar da ağırlıklı olarak sosyal sürdürülebilirlik açısından kalkınmaya odaklanılmıştır. Toplumsal yapı içinde eşitsizlikleri ortadan kaldırılarak tüm bireylerin eşit haklardan yararlanması bütüncül bir perspektiften bireylerin iyi oluş halleri üzerinde etkili olmaktadır. Bireysel iyi oluşun sağlanması ve

toplumların güçlendirilmesi kalkınma yolunda ülkelerin sağlam adımlar atmasına katkı sağlamaktadır. Devletin bilimsel temelli, sürdürülebilir ve kapsayıcı politikalar geliştirmesi; ailelerin dayanıklılığını artırmak, temel hizmetlere eşit erişimi sağlamak ve toplumsal refahı güçlendirmek açısından hayati bir öneme sahiptir (Günbegi, 2025). Aynı zamanda bireylerin yaşam kalitesinin artırılması yerel ve küresel anlamda sürdürülebilirliğin sağlanmasında belirleyicidir.

Sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından ise eğitim, süreci etkileme ve şekillendirme potansiyeline sahiptir. Eğitime erişim ve nitelikli eğitimden yararlanma nitelikli bireylerin yetişmesi yolu ile ülkenin birçok alanda gelişmesinde etkili olacaktır. Sosyal sürdürülebilirlik uzun vadeli birçok hedefi kapsamaktadır. Bu açıdan eğitim ile sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması zaman almaktadır. Eğitim sistemi içinde yetiştirilen bireylerin, toplumsal sorumluluk bilincine sahip olmasına da odaklanılması gerektiği ifade edilebilir. Sürdürülebilir Kalkınma için Eğitim (Education for Sustainable Development-ESD), farklı öğrenme yaklaşımlarıyla öğrencilerin iş birliği, iletişim, liderlik ve sistem düşünme gibi becerilerini geliştirerek, onları gelecekteki sorunlara etkili şekilde hazırlamayı amaçlar (Li ve Seo, 2024). Öğrenme sürecinde öğrenci merkezli bir anlayışla hareket etmek ve öğrencinin çok yönlü gelişimine katkı sunmak önem göstermektedir.

İnsanlar, yaşam koşullarını iyileştirme, sosyal ve ekonomik açıdan ilerleme ve iyi-öngörülebilir bir gelecek kurma çabasını sürdürmektedirler. Bu süreç, insanların sahip oldukları potansiyelleri en iyi şekilde gerçekleştirmeye yönelik akılcı çözümleri gerektirmektedir (Ionescu, 2015). Sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması açısından SKH'lara ulaştırıcı eğitim, sürdürülebilirliğin doğasını özümseyen eğitimcilerle uygulanabilir bir yapıya kavuşacaktır. Her ne kadar eğitim programları sürdürülebilirliğin farklı boyutları açısından bireylerin yetiştirilmesine odaklansa da programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin sahip oldukları potansiyel, sürdürülebilirlik anlayışının aktarımında belirleyici olmaktadır. Sonuç olarak sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması toplumsal yapıda ve eğitimde yeniden yapılanmayı gerektirmekte bu nedenle ülkelerin uzun vadeli kalkınma stratejilerinde sosyal sürdürülebilirlik konusuna öncelik vermesi gerektiği düşünülmektedir. Toplumu oluşturan her bir birim (aile, çevre ve okul gibi) sosyal sürdürülebilirliğin ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi noktasında ortak çalışmalar gerçekleştirmelidir. Naidoo ve Muthukrishna (2016) sosyal sürdürülebilirlik anlayışının, çocukların iyi oluş hali ve yaşam kalitesini değerlendirmeye yönelik bir çerçeve oluşturduğunu belirtse de özünde sosyal sürdürülebilirlik toplumsal refah ve yaşam kalitesinin sağlanmasında önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

Sürdürülebilir kalkınmanın ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla;

- Farklı eğitim kademelerinde ders içeriklerinin sürdürülebilir kalkınmaya uygun şekilde yapılandırılması,
- Eğitim programlarının genelinde sürdürülebilirlik düşüncesine yer verilmesinin sağlanması,
- Devletlerin sürdürülebilirlik konusuna ilişkin farkındalığın oluşturulması ve artırılmasına yönelik plan ve stratejiler geliştirmesi,
- Öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecini düzenlerken, çevreye ve topluma duyarlı bireyler yetiştirmeye odaklanması,
- Öğretmen yetiştirme programlarının sürdürülebilirlik ilke ve değerleri doğrultusunda yapılandırması önemsenmelidir.
- Bu çalışma kapsamında sosyal sürdürülebilirlik geleneksel derleme yöntemiyle incelenmiştir. Gelecekte araştırmacıların sistematik derleme yöntemiyle bu konuyu ele almasının faydalı olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Allam, Z., Sharifi, A., Bibri, S. E., Jones, D. S., & Krogstie, J. (2022). The metaverse as a virtual form of smart cities: Opportunities and challenges for environmental, economic, and social sustainability in urban futures. *Smart Cities*, 5(3), 771-801. <https://doi.org/10.3390/smartcities5030040>
- Alsina, Á., & Vásquez, C. (2024). Professional development and teacher agency in mathematics teacher education for sustainability. *Mathematics Education Research Journal*, 1-24. <https://doi.org/10.1007/s13394-024-00488-y>
- Aung, P. N., & Hallinger, P. (2023). Research on sustainability leadership in higher education: a scoping review. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 24(3), 517-534. <http://dx.doi.org/10.1108/IJSHE-09-2021-0367>
- Bektaş, O., & Yücel, E. (2022). Entegre raporlamada sosyal sürdürülebilirlik: Türkiye’de yayınlanan entegre raporların içerik analizi. *Muhasebe ve finansman dergisi*, (96), 59-84. <https://doi.org/10.25095/mufad.1177991>
- Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, ekolojik ve sosyal boyutlarıyla sürdürülebilir kalkınma. *Journal of International Social Research*, 10(49), 559-569.
- Brenner, B., & Hartl, B. (2021). The perceived relationship between digitalization and ecological, economic, and social sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 315, 12812. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.128128>
- Buchanan, J. (2012). Sustainability education and teacher education: finding a natural habitat? *Australian Journal of Environmental Education*, 28(02), 108-124. <https://doi.org/10.1017/aee.2013.4>
- Bulut, B., & Çakmak, Z. (2018). Sürdürülebilir kalkınma eğitimi ve öğretim programlarına yansımaları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2680-2697.
- Coşkun, S. (2024). Sürdürülebilir kalkınma hedefleri, neoliberalizm ve çalışma hayatı: Türkiye, oecd ülkeleri ve dünya üzerine bir inceleme. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 19(2), 289-312. DOI: 10.17550/akademikincelemeler/1400985
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 33-41.
- Dahlström, A. N. (2025) Challenges and opportunities for social sustainability in education: a scoping review, *Cogent Social Sciences*, 11(1), 2491706, <https://doi.org/10.1080/23311886.2025.2491706>
- Desiderio, E., García-Herrero, L., Hall, D., Segrè, A., & Vittuari, M. (2022). Social sustainability tools and indicators for the food supply chain: A systematic literature review. *Sustainable Production and Consumption*, 30, 527-540. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.12.015>
- Dobson, A. (1996). Environment sustainabilities: an analysis and a typology. *Environmental Politics*, 5(3), 401- 428.
- Eizenberg, E., & Jabareen, Y. (2017). Social sustainability: a new conceptual framework. *Sustainability*, 9(1), 68. <https://doi.org/10.3390/su9010068>
- Elgin, İ. (2012). *Sürdürülebilirlik için eğitim, alternatif eğitim yöntemleri, sorunları ve uygulamaya ilişkin değerlendirmeler* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Elmas, R., Ozturk, N., Kahriman-Pamuk, D., Unal-Cubukcuoglu, H. B., Pamuk, S., Kosan, Y., Guler-Yildiz, T., & Haktanir, G. (2024). A collaboration project on education for sustainability: a qualitative evaluation of professional development program for Turkish preschool teachers. *International Journal of Contemporary Educational Research*, 11(2), 219-235. <https://doi.org/10.52380/ijcer.2024.11.2.607>
- Eşkinat, R. (2016). Binyıl kalkınma hedeflerinden sürdürülebilir kalkınma hedeflerine. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(3), 267-282.
- Foster, J. (2001). Education as sustainability. *Environmental education research*, 7(2), 153-165. <https://doi.org/10.1080/13504620120043162>
- Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.
- Griessler, E., & Littig, B. (2005). Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. *International Journal for Sustainable Development*, 8(1/2), 65-79. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168- sso-ar-5491>

- Grybauskas, A., Stefanini, A., & Ghobakhloo, M. (2022). Social sustainability in the age of digitalization: a systematic literature review on the social implications of industry 4.0. *Technology in Society*, 70, 101997. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2022.101997>
- Günbegi, F. (2025). Ekonomik birim olarak aile kurumunun sürdürülebilir kalkınma hedefleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 8(2), 179-191. <https://doi.org/10.59445/ijephss.1646685>
- Günkör, C. (2017). Eğitim ve kalkınma ilişkisinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 3(1), 14-32.
- Ionescu, C. (2015). About the conceptualization of social innovation. *Theoretical and Applied Economics*, 22(3), 53-62.
- Jayawardana, J., Sandanayake, M., Jayasinghe, J. A. S. C., Kulatunga, A. K., & Zhang, G. K. (2025). Life cycle economic and social sustainability aspects of prefabricated construction—a systematic review towards the holistic sustainability. *Construction Innovation*, 25(7), 98-138. <https://doi.org/10.1108/CI-11-2024-0364>
- Jesson, J., Lacey, F. M., & Matheson, L. (2011). *Doing your literature review: traditional and systematic techniques*. SAGE.
- Kamaludin, M. F. (2023). Social sustainability within social entrepreneurship. *Technological Forecasting and Social Change*, 192, 122541. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122541>
- Kaynak, N. E., Altan, A. E., Abbak, Y., Alp, Z. A., Yavuz, E., & Toprak, E. (2023). Sürdürülebilir kalkınma açısından nitelikli eğitime teorik bir bakış. *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (34), 592-609. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1315268>
- Keyvan, S. (2022). *Sosyal sürdürülebilirlik perspektifinden toplumsal cinsiyet eşitliği ve kurumsal sosyal sorumluluk* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Korkmaz, G. (2020). Yenilenen öğretmen yetiştirme lisans programlarının sürdürülebilir kalkınma için eğitim bağlamında incelenmesi. *Journal of Advanced Education Studies*, 2(2), 111-132.
- Le, T. H., Bui, M. T., & Uddin, G. S. (2022). Economic and social impacts of conflict: a cross-country analysis. *Economic Modelling*, 115, 105980. <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.105980>
- Leal Filho, W., Eustachio, J. H. P. P., Caldana, A. C. F., Will, M., Lange Salvia, A., Rampasso, I. S., ... & Kovaleva, M. (2020). Sustainability leadership in higher education institutions: An overview of challenges. *Sustainability*, 12(9), 3761. <https://doi.org/10.3390/su12093761>
- Leicht, A., Bernard Combes, B., Won Jung Byun, W. J., & Adesuwa Vanessa Agbedahin, A. V. (2018). From agenda 21 to target 4.7: the development of education for sustainable development. A. Leicht, J. Heiss and W. J. Byun (Eds). In *Issues and Trends in Education for Sustainability Development* (pp. 25-38). UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000261445>
- Li, Y., & Seo, H. (2024). A case study of esd education activities focusing on global universities. In *DS 136: Proceedings of the Asia Design and Innovation Conference (ADIC) 2024* (pp. 390-400)
- Ma, X., Feng, X., Fu, D., Tong, J., & Ji, M. (2024). How does the digital economy impact sustainable development?- An empirical study from China. *Journal of Cleaner Production*, 434, 140079. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2023.140079>
- Martins, A. A., Mata, T. M., & Costa, C. A. V. (2006). Education for sustainability: challenges and trends. *Clean Techn Environ Policy*, 8, 31-37. <https://doi.org/10.1007/s10098-005-0026-3>
- Michelsen, G., & Fischer, D. (2017). Sustainability and education 1. In *Sustainable development policy* (pp. 135-158). Routledge.
- Morris, L. V. (2008). Higher education and sustainability. *Innov High Educ.*, 32, 179-180. <https://doi.org/10.1007/s10755-007-9056-6>
- Munasinghe, M. (2001). Sustainable development and climate change: applying the sustainomics transdisciplinary meta-framework. *International Journal of Global Environmental Issues*, 1(1), 13-55. <https://doi.org/10.1504/IJGEN-VI.2001.000970>
- Munasinghe, M. (2009). *Sustainable development in practice: sustainomics methodology and applications*. Cambridge University Press.

- Naidoo, J. T., & Muthukrishna, N., (2016). Child well-being in a rural context: shifting to a social sustainability lens'. *South African Journal of Childhood Education*, 6(2), a458. <http://dx.doi.org/10.4102/sajce.v6i2.458>
- Neumayer, E. (2010). *Human Development and Sustainability*. New York. <https://hdr.undp.org/content/human-development-and-sustainability>
- Nikel, J., & Lowe, J. (2010). Talking of fabric: a multi-dimensional model of quality in education. *Compare*, 40(5), 589-605. <https://doi.org/10.1080/03057920902909477>
- OECD (2023). *Education policy outlook 2023: empowering all learners to go green*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/f5063653-en>
- Oxford English Dictionary (2012). *Sustainability* https://www.oed.com/dictionary/sustainability_n?tab=meaning_and_use#19473065
- Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve Türkiye sürdürülebilir kalkınma yaklaşımları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.
- Özdemir, O. (2024). The correlation between dimensions of sustainability literacy: the case of British and Turkish students. *Science Insights Education Frontiers*, 21(1), 3309-3327. <https://doi.org/10.15354/sief.24.or535>
- Özmete, E., & Akgül Gök, F. A. (2015). Sürdürülebilir kalkınma için sosyal inovasyon ve sosyal hizmet ilişkisinin değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(2), 127-143.
- Raihan, A. (2024). A review of the potential opportunities and challenges of the digital economy for sustainability. *Innovation and Green Development*, 3(4), 100174. <https://doi.org/10.1016/j.igd.2024.100174>
- Ramos, T. B., Caeiro, S., Pires, S. M., & Videira, N. (2018). How are new sustainable development approaches responding to societal challenges? *Sustainable Development*, 26(2), 117-121. <https://doi.org/10.1002/sd.1730>
- Rappitsch, C. (2017). *Digital economy and sustainability*. Oikos.
- Rosário, A. T., & Dias, J. C. (2023). The new digital economy and sustainability: challenges and opportunities. *Sustainability*, 15(14), 10902. <https://doi.org/10.3390/su151410902>
- Sajjad, A., & Shahbaz, W. (2020). Mindfulness and social sustainability: An integrative review. *Social Indicators Research*, 150(1), 73-94. <https://doi.org/10.1007/s11205-020-02297-9>
- Sajjad, A., Eweje, G., & Raziq, M. M. (2024). Sustainability leadership: an integrative review and conceptual synthesis. *Business Strategy and the Environment*, 33(4), 2849-2867. <https://doi.org/10.1002/bse.3631>
- Scoones, I. (2007) Sustainability, development in practice, 17(4-5), 589-596. <https://doi.org/10.1080/09614520701469609>
- Sterling, S., & Huckle, J. (2014). *Education for sustainability*. Routledge.
- Sukhera, S. M., Gordon, C. R., & Sterrett, W. L. (2025). Sustainability leadership in schools: a success case method. *Journal of Organizational & Educational Leadership*, 10(1), Article 3. https://digitalcommons.gardner-webb.edu/joel/vol10/iss1/3?utm_source=digitalcommons.gardner-webb.edu%2Fjoel%2Fvol10%2Fiss1%2F3&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages
- Şardagı, E. (2022). Sürdürülebilirlikte eğitimin rolü: Türkiye'deki halkla ilişkiler lisans programları üzerine bir araştırma. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (39), 197-215. <https://doi.org/10.17829/turcom.1021639>
- Teaching Academy Project. (2022). *Pillars of sustainability*. <https://tap-ts.eu/mod/page/view.php?id=1406>.
- Teksöz, G. (2014). Geçmişten ders almak: sürdürülebilir kalkınma için eğitim. *Bogazici University Journal of Education*, 31(2), 73-97.
- Thangeda, A., Baratiseng, B., & Mompati, T. (2016). Education for sustainability: quality education is a necessity in modern day. How far do the educational institutions facilitate quality education? *Journal of Education and Practice*, 7(2), 9-17.
- Tutulmaz, O. (2012). Sürdürülebilir kalkınma: sürdürülebilirlik için bir çözüm vizyonu. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 11(3), 601-626.
- Udvari-Solner A. (1996). Examining teacher thinking: constructing a process to design curricular adaptations. *Remedial and Special Education*, 17(4), 245-254. <https://doi.org/10.1177/074193259601700407>

- United Nations (1987). *Report of the world commission on environment and development our common future*. <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>
- United Nations (2000). *United nations millennium declaration*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration>
- United Nations (2015). *Global sustainable development report*. UNDESA. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/1870GSDR%202015%20Briefs.pdf>
- United Nations (2016). *Education for Sustainable Development Toolkit. Education for Sustainable Development in Action Learning & Training Tools N°1*. <https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/04/Education-for-Sustainable-Development-Toolkit-English.pdf>
- United Nations (t.y.). *Sustainability*. <https://www.un.org/en/academic-impact/sustainability> Erişim Tarihi:10 Mayıs 2025
- Uralovich, K. S., Toshmamatovich, T. U., Kubayevich, K. F., Sapaev, I. B., Saylaubaevna, S. S., Beknazarova, Z. F., & Khurramov, A. (2023). A primary factor in sustainable development and environmental sustainability is environmental education. *Caspian Journal of Environmental Sciences*, 21(4), 965-975. Doi: 10.22124/CJES.2023.7155
- Vallance, S., Perkins, H. C., & Dixon, J. E. (2011). What is social sustainability? a clarification of concepts. *Geoforum*, 42(3), 342-348. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2011.01.002>
- Van den Branden, K. (2012). Sustainable education: basic principles and strategic recommendations. school effectiveness and school improvement, *An International Journal of Research, Policy and Practice*, 23(3), 285-304. <https://doi.org/10.1080/09243453.2012.678865>
- Wamsler, C., Osberg, G., Janss, J., & Stephan, L. (2024). Revolutionising sustainability leadership and education: addressing the human dimension to support flourishing, culture and system transformation. *Climatic Change*, 177(1), 4. <https://doi.org/10.1007/s10584-023-03636-8>
- Yakışık, H., & Mustafazade, O. (2023). Sürdürülebilir kalkınma bilinci üzerine bir araştırma. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(102), 3608-3621. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10452532>
- Yalçın, K., & Köybaşı Şemin, F. (2024). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir eğitim programına ilişkin öğrenci algıları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(1), 41-120. <https://doi.org/10.7822/omuefd.1233185>
- Yapıcı, M. (2003). Sürdürülebilir kalkınma ve eğitim. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 223-229. <https://sbd.aku.edu.tr/V1/myapici.pdf>
- Yasin, R., Huseynova, A., & Atif, M. (2023). Green human resource management, a gateway to employer branding: mediating role of corporate environmental sustainability and corporate social sustainability. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 30(1), 369-383. <https://doi.org/10.1002/csr.2360>
- Yıldırım, G. (2020). Sürdürülebilirlik konusundaki eğitim araştırmalarının tematik olarak incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(33), 70-106. <https://doi.org/10.29329/mjer.2020.272.4>
- Žalėnienė, I., & Pereira, P. (2021). Higher education for sustainability: a global perspective. *Geography and Sustainability*, 2(2), 99-106. <https://doi.org/10.1016/j.geosus.2021.05.001>